

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

Науковий висновок був підготовлений за результатами аналізу норм Конституції України, Цивільного кодексу України інших нормативно-правових актів, а також практики застосування законодавства, яке регулює відповідні відносини, а також результатів сучасних наукових досліджень.

Розглянувши надане звернення Великої Палати Верховного Суду про підготовку наукового висновку у справі № 911/3135/20 (провадження № 12-10гс22), у якій виникли питання щодо застосування положень статей 16,105,110,112 Цивільного кодексу України, виходячи із власних поглядів та сучасного рівня розвитку науки, не заперечуючи та не стверджуючи наведені у зверненні та доданих документах обґрунтування, зазначаємо, що при вирішенні визначеного кола питань варто врахувати наступне.

1. Чи може податковий орган (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи) виконувати функції ліквідаційної комісії юридичної особи, припиненої судовим рішенням за його позовом (бути ліквідатором юридичної особи у розумінні пункту 3 частини першої та частини другої статті 110 Цивільного кодексу України у разі, якщо звернувся до суду з позовом в порядку підпункту 20.1.37 пункту 20.1 статті 20 Податкового кодексу України)? Якщо так, то за яких умов? Чи може такий орган самостійно сформувати склад ліквідаційної комісії та/або виконувати функції ліквідатора за відсутності в судовому рішенні, яким задоволено його позов про припинення юридичної особи, вказівки про призначення цього органу ліквідатором та/або відомостей про персональний склад ліквідаційної комісії?

Відповідно до ч.1,2 статті 110 Цивільного кодексу України юридична особа ліквідується: 1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених

установчими документами; 2) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, за позовом учасника юридичної особи або відповідного органу державної влади; 3) **за рішенням суду** про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом, - за позовом відповідного органу державної влади. Якщо з позовом про ліквідацію юридичної особи звернувся орган державної влади, ліквідатором **може бути призначений** цей орган, якщо він наділений відповідними повноваженнями.

До того відповідно до підпункту 20.1.37 пункту 20.1 статті 20 Податкового кодексу України контролюючі органи, визначені підпунктом 41.1.1 пункту 41.1 статті 41 Податкового кодексу України, серед інших прав мають право звертатися до суду щодо припинення юридичної особи та припинення фізичною особою - підприємцем підприємницької діяльності та/або про визнання недійсними установчих (засновницьких) документів суб'єктів господарювання.

При цьому відповідно до ч.3 статті 105 Цивільного кодексу України учасники юридичної особи, **суд** або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, відповідно до Цивільного кодексу України **призначають комісію** з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації, ліквідаційну комісію), **голову комісії або ліквідатора** та встановлюють порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється. Виконання функцій комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) може бути покладено на орган управління юридичної особи.

З огляду на зазначене, правильною відповіддю на питання звернення «Чи може податковий орган (центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи) виконувати функції ліквідаційної комісії юридичної особи, припиненої судовим рішенням за його позовом (бути ліквідатором юридичної особи у розумінні пункту 3 частини першої та частини другої статті 110 Цивільного

кодексу України у разі, якщо звернувся до суду з позовом в порядку підпункту 20.1.37 пункту 20.1 статті 20 Податкового кодексу України)? Якщо так, то за яких умов? Чи може такий орган самостійно сформувати склад ліквідаційної комісії та/або виконувати функції ліквідатора за відсутності в судовому рішенні, яким задоволено його позов про припинення юридичної особи, вказівки про призначення цього органу ліквідатором та/або відомостей про персональний склад ліквідаційної комісії?» вважаємо - «За відсутності в судовому рішенні, яким задоволено позов органу державної влади про припинення юридичної особи, вказівки про призначення цього органу ліквідатором або про призначення ліквідаційної комісії, такий орган самостійно сформувати склад ліквідаційної комісії або виконувати функції ліквідатора не може».

2. Чи є ефективним для поновлення майнового права/інтересу кредитора, якого внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника було позбавлено можливості заявити до нього грошові вимоги, спосіб захисту шляхом подання позову про скасування («відміну» у термінології закону) державної реєстрації припинення боржника? Якщо так, то до кого має звертатись кредитор з таким позовом (реєстратора, боржника, конкретних осіб, які входили до складу ліквідаційної комісії боржника, органу державної влади, за позовом якого суд ухвалив рішення про припинення боржника)?

Відповідно до ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має **право на ефективний засіб юридичного захисту** в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Відповідно до ч.1. ст.20 Цивільного кодексу України **право на захист особа здійснює на свій розсуд.**

Відповідно до ч. 1,2 ст.16 Цивільного кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або

майнового права та інтересу. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

Відповідно до ст.17 Цивільного кодексу України президент України здійснює захист цивільних прав та інтересів у межах повноважень, визначених Конституцією України. У випадках, встановлених Конституцією України та законом, особа має право звернутися за захистом цивільного права та інтересу до органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування здійснюють захист цивільних прав та інтересів у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені Конституцією України та законом. Рішення, прийняте зазначеними органами щодо захисту цивільних прав та інтересів, не є перешкодою для звернення за їх захистом до суду.

Відповідно до ст.18 Цивільного кодексу України нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом.

Відповідно до ст.19 Цивільного кодексу України особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань.

Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства.

Відповідно до ст.21 Цивільного кодексу України суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

Суд визнає незаконним та скасовує нормативно-правовий акт органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

Відповідно до ст.22 Цивільного кодексу України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, поладження пошкодженої речі тощо), якщо інше не встановлено законом.

Відповідно до ст.23 Цивільного кодексу України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає:

1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Якщо інше не встановлено законом, моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його

можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

«Суб'єкт цивільного права може обрати один чи кілька способів захисту»¹.

З огляду на зазначене правильною відповіддю на питання звернення «Чи є ефективним для поновлення майнового права/інтересу кредитора, якого внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника було позбавлено можливості заявити до нього грошові вимоги, спосіб захисту шляхом подання позову про скасування («відміну» у термінології закону) державної реєстрації припинення боржника? Якщо так, то до кого має звертатись кредитор з таким позовом (реєстратора, боржника, конкретних осіб, які входили до складу ліквідаційної комісії боржника, органу державної влади, за позовом якого суд ухвалив рішення про припинення боржника)?» вважаємо – «З огляду на розмаїття факторів реальних життєвих обставин конкретних справ не вбачаємо за можливе в зазначених аспектах встановлення заздалегідь у всіх випадках узагальнено прямої залежності ефективності способу захисту у вигляді подання позову про скасування («відміну» у термінології закону) державної реєстрації припинення боржника для поновлення майнового права/інтересу кредитора виключно від різновиду правопорушення (позбавлення можливості заявити до боржника грошові вимоги внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника)».

---

¹ Цивільне право України: Підручник: у 3 кн.. Кн.1/За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. -528с. - С.406.

3. У разі негативної відповіді на питання 2 у який спосіб кредитор, якого внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника було позбавлено можливості заявити до нього грошові вимоги, може ефективно захистити своє майнове право/інтерес? До кого має звертатись кредитор з відповідним позовом (реєстратора, боржника, конкретних осіб, які входили до складу ліквідаційної комісії боржника, органу державної влади, за позовом якого суд ухвалив рішення про припинення боржника)?

З огляду на відповідь на питання 2 звернення правильною відповіддю на питання звернення «У разі негативної відповіді на питання 2 у який спосіб кредитор, якого внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника було позбавлено можливості заявити до нього грошові вимоги, може ефективно захистити своє майнове право/інтерес? До кого має звертатись кредитор з відповідним позовом (реєстратора, боржника, конкретних осіб, які входили до складу ліквідаційної комісії боржника, органу державної влади, за позовом якого суд ухвалив рішення про припинення боржника)?» вважаємо – «Враховуючи розмаїття факторів реальних життєвих обставин конкретних справ не вбачаємо за можливе в зазначених аспектах встановлення заздалегідь у всіх випадках узагальнено прямої залежності ефективності будь-якого способу (способів) захисту для поновлення майнового права/інтересу кредитора виключно від різновиду правопорушення (позбавлення можливості заявити до боржника грошові вимоги внаслідок порушення процедури ліквідації (припинення) боржника)».

Зазначене може вважатися концептуальним підґрунтям для вирішення поставлених у зверненні питань.

Висновок підготовлено д.ю.н., професором Харитоновим Є.О. за участі к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного права НУ «ОЮА» Матійка М.В.

Д.ю.н., професор, член

Науково-консультативної ради

Верховного Суду

Євген ХАРИТОНОВ